

FEMINISMENS SPENNINGER

KRITIKK AV MASTEROPPGAVE

FEMINISMENS PROBLEMATISKE KVINNEBEGREP

AMUND RAKE HOFFART, MA.

Av Maria Seim

Det er vanskelig å snakke om feminisme uten å snakke om kvinner. Men hvordan skal vi forstå begrepet «kvinne»? I sin masteroppgave diskuterer Amund Rake Hoffart spenningene som preger relasjonen mellom feminismen og kvinnebegrepet. Hvordan kan feminismen tilfredsstillende behandle behovet for både et avgrenset og et inkluderende kvinnebegrep? Og burde feminismen ha en teoretisk eller en hverdagslig forståelse av dette begrepet? Dette er vanskelige spørsmål som skaper spenninger innad i feminismen.

Dersom du slår opp ordet «feminisme» i ordboken, vil du finne en definisjon som sier at feminisme er en samling bevegelse og ideologier med et felles mål om å oppnå de samme sosiale, politiske og økonomiske rettigheter for kvinner som for menn. Som en historisk situert, politisk bevegelse har feminismen vært avhengig av å posisjonere seg som en bevegelse med et felles mål om å fremme *kvinnens* interesser. Den generaliserende kategorien «kvinner» er essensiell for en slik definisjon av feminisme.

Feministisk teori og filosofi har vokst ut av denne politisk motiverte bevegelsen, men har i mange tilfeller utfordret antagelsen om at kvinnekategorien er et nødvendig, eller i det hele tatt ønskelig, utgangspunkt for å definere feminisme som en politisk bevegelse. Feministiske tenkere har blant annet spurt seg om ikke kvinnebegrepet i seg selv fungerer marginaliserende. Flere feministiske tenkere har derfor gitt uttrykk for at man enten burde redefinere begrepet, eller forsøke å klare seg uten det. Denne debatten fører igjen til nye spørsmål om hva feminismens prosjekt egentlig er, og hvordan forholdet mellom feminisme som politisk prosjekt og teoretisk disiplin arter seg:

Fra et feministisk perspektiv synes problemene nærmest å velte mot oss. For hva er en kvinne? Helt siden Simone de Beauvoir stilte dette spørsmålet i *Det annet kjønn* (1949), har et kjennetegn ved feminismen vært en grunnleggende uenighet om hva en kvinne er, og om hvem som teller som kvinner. (Hoffart 2012:9)

Amund Rake Hoffarts hovedprosjekt i masteroppgaven *Feminismens problematiske kvinnebegrep* er å undersøke hvorfor kvinnebegrepet har fremstått som problematisk for feminister. Han gjør dette ved å skissere to spenninger som eksisterer i relasjonen mellom feminismen og kvinnebegrepet. Den første spenningen oppstår, ifølge Hoffart, fordi feminismen har behov for både et *avgrenset* og et *inkluderende* kvinnebegrep. Den andre oppstår fordi feminismen har behov for et kvinnebegrep som er forankret i både en *teoretisk* og en *hverdagslig* forståelse.

Oppgavens hovedtema – feminismens problematiske kvinnebegrep – er veldig konkret, men diskusjonen Hoffart begir seg ut på er så omfattende at han likevel skaper rom for en grundig gjennomgang og diskusjon av mange viktige elementer, både historiske og samtidige, innen feministisk teori. Oppgaven har en firedelt struktur: Den første delen gir leseren et historisk overblikk over utviklingen som leder opp til spenningene Hoffart fokuserer på. Denne delen legger grunnlaget for analysen av spenningen mellom et avgrenset og et inkluderende kvinnebegrep. Videre, i de midtre delene (del 2 og 3) har Hoffart valgt å fokusere på Judith Butlers poststrukturalistiske kritikk av kvinnebegrepet, og virkningshistorien til hennes verk *Gender Trouble* (1990). Hva spenningen mellom et teoretisk og et hverdagslig kvinnebegrep består i, kommer først frem i diskusjonen av Butler og hennes kritikere. Den siste, og fjerde, delen av oppgaven er viet en analyse av de nevnte spenningene. Hoffart ønsker ikke bare å redegjøre for hvordan og hvorfor spenningene oppstår, det endelige

målet er å vurdere hvordan en burde forholde seg til dem. Spørsmålet blir da om spenningene kun er ødeleggende og problematiske for feminismen, og om en derfor burde forsøke å oppløse dem, dersom det i det hele tatt lar seg gjøre, eller om spenningene har en positiv funksjon og burde bestå. Min oppfatning er at det er denne vurderingen som er Hoffart endelige mål i oppgaven, og jeg vil derfor fokusere på dette i min gjennomgang av teksten.

Min kritikk er delt opp i tre hoveddeler, og følger Hoffarts oppgave nokså kronologisk. Jeg vil først se på den historiske utviklingen av spenningene, med særlig fokus på den første spenningen (mellom et avgrenset og et inkluderende kvinnebegrep). Videre vil jeg gi en kort redegjørelse for Hoffarts lesning av Butler, og deretter ta for meg den andre spenningen (mellom en teoretisert og en hverdagslig forståelse av kvinnebegrepet) i lys av kritikken som har blitt rettet mot Butlers filosofi. Til slutt vil jeg se nærmere på Hoffarts fjerde og konkluderende del, som utforsker mulige alternativer for hvordan en best kan forholde seg til spenningene, og vurdere om konklusjonen han kommer frem til er tilfredsstillende.

Spenningsskapere

Kvinnebegrepet har vært opphav til mange diskusjoner innen feministisk teori. Disputtene har tatt mange ulike retninger, og Hoffart begynner sin undersøkelse med en gjennomgang av noen av disse. Diskusjonene blir her presentert som enkeltproblemer. Som Hoffart selv poengterer, kan en slik gjennomgang fort gi et inntrykk av at man har å gjøre med en type problemer der det gir mening å forvente klare løsninger. Diskuterer man derimot problemene som deler av en overordnet helhet, slik Hoffart gjør i den siste delen av oppgaven, ser man at problemene, i en viss forstand, er dømt til å forbli uløste. Grunnen til dette, mener Hoffart, er at problemene oppstår som resultat av feminismens ulike behov, behov som trekker i motsatte retninger. Hoffart systematiserer behovene og viser at problemene som oppstår i hovedsak er spenninger mellom disse behovene. Det er denne analysen som leder Hoffart til en definisjon av de to spenningene han har tatt på seg å undersøke.

Hoffart påpeker at den tidligere nevnte, generelle definisjonen av feminisme innebærer en antagelse om at det finnes undertrykte kvinner, det vil si: en deskriptiv komponent som sier noe om hvordan kvinner faktisk blir sett på og behandlet. Definisjonen inneholder også en normativ påstand om at undertrykkelse av kvinner er galt og umoralsk, altså en komponent som sier noe om hvordan kvinner *burde* bli sett på og behandlet. En tredje implikasjon

av definisjonen er at feminismen er et endringsprosjekt. Hoffart konkluderer med at så lenge det er en ubalanse mellom den normative og den deskriptive komponenten vil feminismen være nødvendig som et endringsprosjekt. Denne definisjonen av feminismen som endringsprosjekt vil være svært viktig for Hoffarts videre diskusjon av det unike forholdet mellom teori og praksis innen feminismen. Dersom en er enig i at feminismen er og burde være et endringsprosjekt, blir det også klart at feminismen nesten alltid både er teoretisk *og* politisk.

Den første spenningen: kvinnebegrepet som avgrenset og inkluderende

Den første spenningen Hoffart introduserer er det problematiske forholdet mellom et inkluderende og et avgrenset kvinnebegrep. Poststrukturalistisk tenkning spiller en viktig rolle for denne problematiseringen hos Hoffart. Han påpeker at et viktig poeng for poststrukturalistiske feministiske tenkere er at den vestlige kulturen, og derfor også språket, er, og har vært, dominert av maskuline representasjoner. Et resultat av dette, ifølge poststrukturalistiske tenkere, er at det termen «kvinne» har fått i oppgave å referere til har vært bestemt av et mannsdominert språk. I vestlig filosofi og litteraturhistorie vil en for eksempel bli møtt med forestillinger om kvinner som det svake kjønn og som irrasjonelle og følelsesstyrte. Man kan dermed spørre hvordan feminismen selv skal kunne fylle begrepet med nytt innhold: Når en kvinnelig stemme delvis er en stemme som er et produkt av undertrykkelse, hva skal feminismen da fylle begrepet med? Hvorvidt det finnes noe essensielt og genuint kvinnelig som er upåvirket av undertrykkelsen, og som alle kan si seg enige i at begrepet bør referere til, er et kontroversielt spørsmål.

For å bygge videre på denne debatten gir Hoffart leseren en innføring i skillet mellom feminister som ønsker å overskride en femininitet som er blitt formet av en mannsdominert diskurs, og feminister som mener at problemet derimot ligger i at det feminine har blitt gitt negative assosiasjoner, og at feminismen bør jobbe for å gi det vi assosierer med det feminine en høyere verdi. Sagt på en annen måte handler det om kvinnebegrepets tendens til å sperre kvinner inne i en essensialistisk idé om femininitet. Feministisk tenkning har som et resultat av denne diskusjonen blitt preget av en anti-essensialistisk tendens. En av reaksjonene på dette problemet, som Hoffart trekker frem, oppstod på 1960- og 1970-tallet med skillet mellom biologisk kjønn (*sex*) og sosialt kjønn (*gender*). Målet med dette skillet var å belyse den sosiale konstruksjonen av kvinner, og motsette seg biologisk determinisme:

Likevel er kvinnebegrepet et feministisk kjernebegrep, og feminister er avhengige av å operere med en eller annen forståelse av det. Feminister må slik fylle det med *noe* innhold. På den måten virker det å eksistere en spenning mellom den feministiske tenkningens anti-essensialistiske impuls og det feministiske behovet for å operere med et begrep om kvinnen. (Hoffart 2012:14)

Hoffart gir oss videre en annen grunn til at kvinnebegrepet er problematisk. Det fungerer nemlig ikke bare som en essensialistisk tvingstrøye, men også marginaliserende for kvinner som ikke har hatt definisjonsmakt innen feministisk tenkning. Kvinnebegrepet sperrer altså også kvinner ute, som et resultat av normaliseringen av hvite, akademiske, heteroseksuelle kvinner. Det ble først rettet søkelys mot denne spenningen etter *den andre bølgen*¹ på 1960-tallet. Men kritikken om å basere seg på falske generaliseringer rammer også historisk viktige feminister som blant annet Simone de Beauvoir, Nancy Chodorow og Carol Gilligan. Poenget som fremmes av kritikerne er at kvinner ikke er en homogen gruppe som befinner seg i samme posisjon, men derimot består av ulike individer i ulike sosiale og kulturelle kontekster.

Hoffart avslutter denne utlegningen med å forsvare tidlige feministiske tenkere mot det han oppfatter som en urettferdig kritikk. Han mener at det er viktig å ha klart for seg det nødvendige ved utviklingen fra et fokus på likheter mellom kvinner til et utvidet fokus på forskjellen mellom kvinner. Det er et faktum at feminismen oppstod blant hvite, vestlige middelklassekvinner, og de måtte, ifølge Hoffart, nødvendigvis først etablere seg som gruppe, før de kunne fokusere på ulikhetene.

Jeg mener det er feil av Hoffart å kalle denne kritikken urettferdig. Etter min mening er det ikke bare berettiget å fremme en slik kritikk av tidligere feministiske tenkere, det er også nødvendig for den videre utviklingen og forbedringen av feministisk tenkning. Hoffart viser til en faktisk historisk, feministisk utvikling. Det skal vanskelig gjøres å motsette seg et historisk faktum, men det er ikke nødvendigvis slik at historien *måtte* forløpe på denne måten. Et av oppgavens hovedpoeng er, etter forfatterens eget utsagn, å vise hvordan spenningene innad i feminismen ikke bare trenger å forstås som negative. Dette gjør Hoffarts forsvar av tidligere feministiske tenkere problematisk, siden man kan se på kritikken som har vært rettet mot disse tenkerne som en nødvendig spenningskaper, og en forutsetning for en videre positiv utvikling av feminismen som politisk bevegelse. Det kan derimot virke som om Hoffart ikke ser på disse konfliktene som positive og produktive for feminismen som endringsprosjekt.

Hvordan løse problemet med et ekskluderende kvinnebegrep?

Ifølge Hoffart har det blitt presentert to ulike måter å løse problemet med det ekskluderende kvinnebegrepet på: enten å redefinere og utvide kvinnekategorien, eller å gjøre noe så radikalt som å stille spørsmål ved antagelsen om at kvinnekategorien er nødvendig for den feministiske diskursen overhodet. Han trekker frem Butler og Denise Riley som representanter for denne siste løsningen.²

Butler foreslår at feminismen ikke lenger kan basere sin politiske praksis på identitetskategorien «kvinner», siden den, etter hennes mening, uunngåelig fungerer normativt. Feminismen bør snarere bidra til en subversjon av identitetskategorien,³ det vil si at den burde fjerne seg fra antagelsen om at kvinnekategorien peker på/vellykket fanger opp feminismens subjekt.⁴ Dette henger sammen med Butlers syn på kvinnekategorien som en normativ og hemmende identitetskategori.⁵ Flertallet blant feministiske tenkere har imidlertid gått inn for den første løsningen – ekstensjonsstrategien. En sentral motivasjon bak denne strategien er å unngå falsk universalisme. Den typen universalisme kritikken er rettet mot baserer seg på antagelsen om at kvinner er en homogen gruppe, og har like utgangspunkt, rettigheter og begjær. Ekstensjonsstrategien har forsøkt å gjøre plass til de kvinnene som har blitt marginalisert innen feministisk teori ved for eksempel å si «unge

Illustrasjon: Åshild Aurlien

kvinner», «muslimske kvinner» eller «lesbiske kvinner» for å spesifisere mer konkret hva slags *type* kvinner det snakkes om når en bruker begrepet «kvinne». ⁶ Tilhengere av ekstensjonsstrategien får et problem med å forklare hvorfor denne fremgangsmåten ikke ender med at det skapes nye former for eksklusjon på et mer spesifikt nivå.

Hoffart velger å legge hovedvekten på Butler i resten av oppgaven. Han begrunner dette med at det først er med *Gender Trouble* vi får en «grunnleggende kritikk av forestillingen om det kvinnelige subjektet som utgangspunkt for politisk frigjøring» (Hoffart 2012:24). For Butler er det altså den politiske representasjonsmodellen som er hindringen for en inkluderende feminisme. Denne kritikken av antagelsen om at kvinner kan bli representert gjennom en forestilling om et feministisk subjekt har hatt en irreversibel effekt på feministisk teori. Jeg vurderer det derfor som et svært godt valg av Hoffart å legge hovedfokus på Butler i den videre gjennomgangen av feminismens problematiske kvinnebegrep. I lys av Butler og kritikken som har vært rettet mot henne, kommer spenningene tydelig frem, dette utgangspunktet gjør det lett for Hoffart å definere de ulike spenningene han ønsker å undersøke.

Butler

En av Butlers hovedkritikker er rettet mot antagelsen om at politisk feminisme avhenger av en identitetspolitisk form, det vil si, en identitetskategori. Hun mener at det er når kategorien «kvinner» refererer til en *subjektiv identitet*, og ikke bare en sosial og empirisk kategori, at den fremstår som normativ og ekskluderende, og at feministisk politikk derfor ikke bør baseres på en normativt fungerende kvinnekategori. Butler kritiserer også den tradisjonelle feminismens begrepsapparat for å hvile på et heteronormativt fundament: ⁷

Butler viser hvordan ukritisk feministisk bruk av begrepet «kvinne» kan støtte opp under et diskursivt maktsystem som framsetter heteroseksualitet som en tvingende norm, også i tilfeller der feministers egentlige intensjon er å bryte ned maktmekanismer som fører til at mennesker blir marginalisert på bakgrunn av deres kjønn eller seksualitet. (Hoffart 2012:26)

Ifølge Butler er kjønn noe vi *gjør*, snarere enn noe vi *er*. ⁸ Det vil si at kjønn skapes performativt gjennom gjentatte utøvelser av språklige og fysiske handlinger. Handlingene utføres i overensstemmelse med et allerede eksisterende system av normer for kjønn oppførsel. Dette er problematisk, ifølge Butler, fordi normene kulturen gir oss er begrensede i forhold til det mangfold av kjønne identite-

ter som egentlig eksisterer. Dette fører til at de tilgjengelige kategoriene utøver en form for normativ vold mot oss.

Hoffart fortsetter gjennomgangen av Butlers filosofi ved å redegjøre for hennes forståelse av identitet. Butler forstår ikke identitet som en vedvarende stabil egenskap ved mennesket, og er i opposisjon til tanken om at identitet er noe som oppstår innenfra, som en medfødt egenskap ved en person. Butler mener at tanken om kjønn identitet som noe medfødt, og som en årsak til en subjektiv identitet, er en misforståelse. Med en slik forståelse av identitet er det klart at feminis-

mens forhold til kategorien «kvinner» blir problematisk for Butler. For henne er termen «kvinne» en ustabil term fordi

kjønn blir konstruert på forskjellige og tilfeldige måter i ulike historiske kontekster. I tillegg skjer konstruksjonen av kjønn, ifølge Butler, i skjæringspunktet mellom en rekke andre identitetsfaktorer, som for eksempel seksualitet, etnisitet, alder, religion og så videre. Hun mener derfor at konstruksjonen av kjønn ikke kan isoleres fra disse faktorene.

Kritikker av Butler, og den andre spenningen

Hoffart skisserer to ulike kritikker av Butler. Disse kritikken gir oss en tydeligere definisjon av begge spenningene. I denne delen vil jeg i hovedsak fokusere på hvordan kritikken belyser den andre spenningen (mellom en teoretisert og en hverdagslig forståelse av kvinnebegrepet). Den første kritikken er skeptisk til Butlers ønske om å fjerne identitetskategorien «kvinner». Disse kritikerne hevder at dette kan føre til problemer for feminismen som frigjøringsbevegelse, fordi en trenger kvinnekategorien i politisk feminisme. Den andre kritikken hevder at Butlers feminisme står i fare for å fjerne seg fra kvinners hverdags erfaringer, og slik skape et unødvendig skille mellom teori og levd liv.

Hoffart trekker blant annet frem Susan Bordo som en representant for den første kritikken av Butler. Et av hovedpunktene hennes går ut på at et kritisk syn på kjønn som normativ identitetskategori fører til at alle forsøk på å teoretisere om kulturen eller historien vår «langs kjønne linjer» vil føre til at ulikheter homogeniseres. En av konsekvensene Butlers kritiske syn på kjønn som normativ identitetskategori har for den feministiske tenkningen, er, ifølge Bordo, at den feministiske kritikken av filosofitradi-

Hoffart ønsker å vise at teori og praksis i feministisk tenkning er forbundet på en måte som gjør det viktig å opprettholde kontakt med både et hverdagslig og et teoretisk nivå.

sjonen som «mannlig», eller mannsdominert, ikke lenger er gyldig. Det kritiske synet hun er skeptisk til kan også stå i fare for å gjeninnføre idealet om et «view from nowhere», altså et ideal om en ukjønn verdensanskuelse adskilt fra enhver kroppslig forankring. Dette vil være uheldig, ifølge Bordo, fordi feminismen endelig har begynt å få gjennomslag for sine argumenter om situert tenkning.

Feministen Linda Alcoff mener at denne «usituerte» tenkemåten er et stort problem fordi den representerer noe feminismen prøver å kjempe imot, nemlig tanken om at en tilnærming til viktige filosofiske spørsmål innen metafysikk, epistemologi og etikk må være universell og perspektivløs, det vil si, upåvirket av kjønn. Hoffart trekker frem Butlers forsvar av sin posisjon, slik det legges frem i essayet «Response to Bordo's 'Feminist Skepticism and the "Maleness" of Philosophy'» (1992). Butler hevder her at feminismens politiske effekt ikke avhenger av å snakke fra «kvinnens perspektiv». Feminismen er heller ikke avhengig av å karakterisere filosofihistorien som «mannlig». Butler mener snarere at denne typen generalisering er en årsak til fragmenteringen som allerede har funnet sted av den feministiske bevegelsen og som de som forsvarer disse generaliseringene frykter at vil eskalere dersom de ikke holdes i hevd.

Den andre innvendingen mot Butlers filosofi som Hoffart tar for seg, er at hun skaper et skille mellom teori på den ene siden og hverdags erfaringer og dagligspråk på den andre. Hoffart trekker frem Nancy Bauer som en representant for denne kritikken. Bauer kritiserer en teoretisk posisjon hun kaller «gender eliminativism», som hun mener har oppstått som resultat av Butlers feminisme. Dette er en metafysisk posisjon som, ifølge Bauer, hevder at kvinner, som sådan, ikke eksisterer. Det faktum at denne posisjonen har blitt så populær mener Bauer resulterer i at feministisk filosofi blir irrelevant for kvinner og menns levde liv. Gender eliminativism usynliggjør en opplevelse av verden *som* kvinne, eller *som* mann. Bauer mener altså at vår hverdags erfaring er formet av at vi opplever oss selv som kvinner og menn.

Hoffart trekker også frem Toril Moi som kritiker av Butler på dette punktet. Ifølge Hoffart ser både Bauer og Moi på dagligspråket som en representant for vår nødvendige forbindelse til verden. Dette er nødvendig fordi man, som kvinne, er avhengig av å forstå seg selv som kvinne på et konkret, utøvende og dagligdags nivå.⁹ Dette innebærer ikke at vi aldri kan være kritiske til dagligspråket, eller forsøke å endre språkpraksis. Det innebærer derimot at selv om vi er i stand til å reflektere kritisk over dagligspråket, vil vi aldri kunne overskride det fullstendig uten å miste

kontakt med hvem vi er.

Hoffart viser oss hvordan Bauer og Moi fokuserer på språkbruk i en praktisk kontekst snarere enn på det han kaller «språkets iboende trekk». Han mener at deres syn på språk fører til at vi som språkbrukere får mer ansvar for ordenes betydning. Hoffart setter dette synet opp mot Butlers syn, der det er språkets iboende effekt som skaper undertrykking og eksklusjon. Det vil si at undertrykkelsen, fra Bauer og Mois perspektiv, knyttes til en praktisk kontekst, der den konkrete bruken av et ord i en bestemt kontekst er avgjørende for om ordet fungerer undertrykkende eller ikke. Hos Butler er derimot undertrykkelsen et iboende trekk ved språket, som et resultat av definerende maktstrukturer.

Et nytt blikk på feminismens problematiske kvinnebegrep

I den fjerde og siste delen kommer Hoffart med en konkret formulering av de to spenningene han har bygget opp til gjennom hele oppgaven.

Den første spenningen

Hoffart har tidligere gjort det klart at ettersom feminismen er karakterisert gjennom et mål om å bringe undertrykkelsen av kvinner til opphør, trenger feminister et avgrenset kvinnebegrep som kan kategorisere den spesifikke sosiale gruppen som blir undertrykt. Den første spenningen oppstår fordi feminismen også trenger et *inkluderende* kvinnebegrep. Dette for ikke å ekskludere kvinner ved å fremstille normative krav til kvinnelighet, eller essensialisere kvinnebegrepet ved å knytte det til egenskaper som det forventes at alle kvinner har felles.

Fordi det nettopp alltid har vært en del av den feministiske tenkningen å motsette seg marginalisering, påstår Hoffart at det eksisterer en generell enighet innen feministisk tenkning om at kvinnebegrepet må være inkluderende. Det blir da klart at det i hovedsak er kvinnebegrepet som avgrensende som skaper spenningen. Slik Hoffart har fremstilt Butler så langt, kan det virke som om Butler mener at feminismen ikke trenger dette avgrensende begrepet i det hele tatt, men så enkelt er det ikke. Til og med Butler kommer ikke helt bort fra at feminismen trenger et avgrenset kvinnebegrep. Hoffart refererer til dette som Butlers «doble holdning», fordi Butler også mener at feminister kan behøve å bruke kvinnebegrepet strategisk i politiske sammenhenger, om ikke deskriptivt. Hoffart har dermed kommet frem til at den første spenningen oppstår som resultat av en uenighet om med hvilken tyngde eller overbevisning, eller med hvilke metafysiske pretensjoner,

den praktiske bruken av kvinnebegrepet skal foregå.

I tillegg til Butlers doble holdning trekker Hoffart frem *strategisk essensialisme* som en respons på spenningen mellom et avgrenset og et inkluderende kvinnebegrep. Denne typen essensialisme har ingenting med biologisk determinisme eller metafysiske størrelser å gjøre. Det er en metodologisk essensialisme som Hoffart mener har oppstått som et forsøk på å løse konflikten mellom en teoretisk innsikt om en heterogen sosial realitet, og det politiske behovet for å fremme kollektive krav grunnet i en avgrensbar kvinnekategori. Det er en essensialisme som ikke skal forstås som beskrivende for en sosial realitet, men som politisk strategi. Hoffart kritiserer den strategiske essensialismen for å skape en falsk konflikt mellom en hverdagslig holdning til verden, og den kritiske holdningen vi inntar når vi reflekterer over disse hverdagsholdningene. Denne kritikken underbygges av hans innledende kommentar om at han ikke ønsker å opprettholde et skarpt skille mellom feministisk politisk praksis og feministisk tenkning (Hoffart 2012:3).

Den andre spenningen

Den andre innvendingen mot Butler, fremmet av Bauer og Moi, retter seg særlig mot hennes håndtering av den andre spenningen, altså spenningen mellom et teoretisert og et hverdagslig kvinnebegrep. Spenningen oppstår, ifølge Hoffart, fordi feminismen trenger å undersøke kvinnebegrepet filosofisk for å overskride undertrykkende forestillinger om kvinnelighet. Samtidig trenger feminismen å holde kontakten med en hverdagslig bruk av kvinnebegrepet for at den skal kunne fortsette å være relevant for vår levde erfaring. Levde erfaring er, ifølge tilhengere av dette synet, nødvendig for at endring av praksis skal være mulig.

Hoffart ønsker å vise at teori og praksis i feministisk tenkning er forbundet på en måte som gjør det viktig å opprettholde kontakt med både et hverdagslig og et teoretisk nivå. Som Hoffart har vist tidligere i oppgaven, kan vi definere feminismen som et endringsprosjekt, og dette gjør at det blir en disiplin som er bundet til hverdagsnivået på en måte få andre filosofiske disipliner er. Hoffart skriver at det oppstår en spenning når endringsprosjektet forenes med feminismens forankring i praksis. Dette skjer fordi endringen som skal gjennomføres må skje gjennom kritikk av hverdagspraksiser som er sentrale deler av kvinners levde liv. Jeg tror Hoffarts konkluderende del kunne fått mer kraft dersom han hadde fokusert mer på den produktive funksjonen til spenningene han undersøker, fremfor å skrive at han ikke ser noe poeng i å opprettholde et skille mellom teori og praksis. Han benytter seg jo av dette skil-

let for å vise hvordan feminismen fungerer som endringsprosjekt gjennom store deler av oppgaven. Skillet skaper riktignok problematiske spenninger, men, som Hoffart selv skriver, trenger ikke disse spenningene forstås som negative.

Hoffarts mål i oppgaven er å si noe om spenningene som forårsakes av feminismens kvinnebegrep, men mesteparten av oppgaven går med til å bygge opp en historisk skisse av hvordan og hvorfor spenningene har oppstått. Dette er ikke nødvendigvis et negativt trekk ved oppgaven, men jeg skulle selv likt å se en større diskusjon av hans egen konklusjon. Konklusjonen han kommer frem til kulminerer i spørsmålet om disse spenningene nødvendigvis må være problematiske. Hoffart mener at de motstridende partene burde kunne jobbe med hverandre og ikke mot hverandre. Han fremhever at vi ikke trenger å anta at det er noe galt eller undertrykkende ved all praksis, selv om feminismen er basert på et ønske om å endre den.

Hoffart fremlegger selv et alternativ til det polariserte synet på teori og praksis. Han mener at teorien har i oppgave å undersøke hverdagspraksiser for å vurdere om de fungerer undertrykkende eller om de kan beholdes. For at en slik vurdering skal kunne finne sted må hverdagspraksiser settes inn i en større teoretisk ramme. Slik ser Hoffart for seg en fruktbar relasjon mellom teori og praksis, der de går i en sirkelbevegelse fra praksis til kritisk teori og tilbake til praksis. Dette ser ut til å kunne være en veldig

Illustrasjon: Ashild Aurlien

god løsning.

Hoffart hevder samtidig at vi ikke kan kreve at alle typer teoretisk feminisme skal kunne overføres direkte til frigjørende virkninger i praksis. Butler, for eksempel, driver med en type nyskapende forskning som må foregå på et abstrakt teoretisk nivå, skriver han. Men dette stemmer ikke overens med hvordan han bedømmer Butlers lokale subversive strategi.¹⁰ Det er noe uklart hva Hoffart ønsker å komme frem til her, men så vidt jeg kan forstå, mener han at vi ikke kan forvente at all feministisk forskning burde ha en umiddelbar politisk virkning. Selv om all feministisk teori henter sin legitimitet fra at den retter seg mot og pretenderer å endre sosiale praksiser, må ikke alle teoretiske bidrag rette seg mot å formulere konkrete handlingsstrategier. Hos enkelte teoretikere, som for eksempel Butler, kan det være en ganske lang vei frem til det punktet hvor teori får utslag i politisk praksis. Bidrag fra slike teoretikere er likevel essensielle for feminismens videre fremgang, da rett politisk handling er avhengig av rett situasjonsforståelse. Hoffart kommer frem til at en kulturell transformasjon kun kan finne sted dersom feminismen har ett bein plantet på et hverdagsnivå og ett på et teoretisk nivå. Butlers lokale subversive strategi synes å kreve av oss nettopp den praksisforståelsen Hoffart beskriver. Selv om det kan se ut til å eksistere en spenning mellom behovet for en teoretisk forståelse og behovet for en hverdagsforståelse, trenger altså ikke denne spenningen kun å bli forstått

som problematisk eller ødeleggende for feminismen.

Men når alt dette er sagt, slår Hoffart seg likevel ikke til ro med Butlers lokale subversive strategi, eller med strategisk essensialisme. Han mener derimot at en slik strategisk dobbel holdning risikerer å forsterke den andre spenningen. Dette mener han skjer fordi det skapes en kløft mellom vår hverdagslige og vår teoretiske holdning til verden, i og med at en bevisst vektlegger en strategisk dobbelthet. Han mener også at en slik strategi vil privilegere en teoretisk holdning over en praktisk. Vi får da ikke en harmonisk dialog, slik Hoffart ser for seg at sirkelbevegelsen fra praksis til kritisk teori og tilbake til praksis burde være. Denne kløften skaper, ifølge Hoffart, et skille mellom et teoretisk nivå der vi egentlig befinner oss og et praktisk nivå der vi kun later som vi befinner oss:

Med andre ord fører den strategiske splitten til at vi må innta en inautentisk holdning til hverdagsnivået. For at spenningen mellom det teoretiske og det hverdagslige skal kunne bli satt i en fruktbar relasjon, framfor å bli sett på som et truende problem, må feminister håndtere spenningen på en måte som gjør at vi kan forholde oss autentisk til både det teoretiske og det hverdagslige nivået. (Hoffart 2012:73)

Dette sitatet avslutter den konkluderende delen av oppgaven. Det er en spennende konklusjon, men hva mener Hoffart egentlig med autentisk og inautentisk? Jeg vil anta at begrepene refererer til Beauvoir og hennes eksistensialis-

Illustrasjon: Kaia Nyhus

tiske filosofi, men Hoffart har ikke på noe tidspunkt i oppgaven definert disse begrepene. Jeg savner også en bedre argumentasjon for påstanden om at Butlers doble holdning, og strategisk essensialisme, vil privilegere en teoretisk holdning over en hverdagslig. I tillegg er jeg redd for at konklusjonen kan stå i fare for å passivisere den produktive og positive kraften jeg mener spenningene medfører, og som er viktige for feminismen som endringsprosjekt. Jeg tror konklusjonen vil kunne ha en passiviserende effekt fordi en harmonisk dialog mellom de ulike behovene innen feminismen vil kunne føre til at spenningene oppløses. Det er likevel slett ikke sikkert at dette vil være et resultat av Hoffart strategi, men siden Hoffart ikke fokuserer på spenningenes produktive funksjon vil en passiv feminisme være et mulig resultat.

Som helhet er oppgaven veldig god lesning. Både den historiske gjennomgangen av feminismens utvikling og diskusjon av Butlers filosofi vil være tilgjengelig også for lesere som ikke har inngående kjennskap til feminismen. Likevel vil jeg også hevde at oppgaven er relevant for de som har mye kunnskap på området, fordi det som står på spill ikke tilhører en avsluttet debatt, men i stor grad er problemer man trenger å tenke på igjen og igjen. I tillegg har Hoffarts tilnæringsmåte noe særegent over seg. Måten han setter de ulike feministiske behovene opp mot hverandre og viser hvordan spenninger blir skapt på, har en definerende effekt på feminismens fremtidige utfordringer. Det eneste som er litt skuffende, er at konklusjonen ikke svarer til forventningene som har bygget seg opp gjennom Hoffarts grundige fremstilling av disse spenningene. Måten Hoffart trekker inn nye begreper på helt på slutten, tyder også på at dette prosjektet ikke er helt fullført. Det blir spennende å se om Hoffart på et senere tidspunkt vil ta opp de spørsmålene oppgaven etterlater.

NOTER

¹ *Den andre bølgen* er en mye brukt betegnelse på en feministisk retning som startet på 1960-tallet i USA, og som til forskjell fra den såkalte *første bølgen* ikke bare tar for seg kvinners formale politiske rettigheter, men også en bredere form for likestilling i hjemmet, på arbeidsplasser, i utdanningssystemet, og innenfor filosofi, vitenskap og kunst.

² Hoffart refererer til denne strategien som en dekonstruktiv strategi (Hoffart 2012:22). Den dekonstruktive strategien blir definert ved hjelp av en dekonstruksjonistisk kritikk av enhetlige og totaliserende forestillinger om subjektivitet.

³ Hoffart skriver: «På et generelt plan ser Butler, slik jeg tolker henne, på subversive kjønns handlinger som enhver handling [som] bidrar til å destabilisere kjønnsnormer – handlinger som på en eller annen måte bidrar til å trøble til naturaliserte forestillinger om kjønn» (2012:38).

⁴ Butler mener at politisk feminisme baserer seg på en generaliserende kvinnekategori. Kvinnekategorien er kun en av flere mulige identitetskategorier som Butler stiller seg kritisk til. Identitetskategorier fungerer

ifølge Butler normativt på subjektforståelsen.

⁵ Butler opponerer mot identitet som normativt ideal. Dette betyr at hun mener at vi ikke har tilgang til en prediskursiv identitet som naturlig og apolitisk grunnlag for de normative kravene feministere fremsetter på vegne av kvinner. Hun mener at maktmekanismene innad i feminismen allerede har konstruert og avgrenset kvinnekategorien – en kategori som feministere deretter hevder kun å representere. Dette fører til at visse kvinner vil falle utenfor den feministiske konstruksjonen av kvinnekategorien.

⁶ Hoffart trekker frem Rileys kritikk av ekstensjonsstrategien. Riley sier at selv om en spesifiserer hvem, eller hva slags type kvinner en snakker om, hviler fremdeles identifikasjonene på identitetsbasen «kvinne». Adjektivene en supplerer identitetsbasen med, er også potensielt like ekskluderende som kvinnebegrepet selv. Riley mener at kvinnekategorien er tvetydig og ikke fullt ut bestembar, fordi den er historisk og diskursivt konstituert. Dette fører til at dens innhold forandres i takt med andre kategorier.

⁷ Det heteronormative fundamentet Butler kritiserer her, hviler på antagelsen om at heteroseksualitet ligger til grunn for mange viktige feministiske begrep: «I likhet med begreper som *sex*, *gender*, 'begjær' og 'seksualitet', blir også begrepet 'kvinne' påstått å hvile på et heteronormativt fundament» (Hoffart 2012:26).

⁸ Butler har en ny tilnærming til det tidligere nevnte skillet mellom sosialt kjønn og biologisk kjønn. Hun mener at distinksjonen mellom *sex* og *gender* egentlig er en meningsløs distinksjon. Butler fokuserer på hvilken tilgang vi egentlig har til biologisk kjønn. Hun påpeker at sosialt kjønn alltid er implisert når vi snakker om biologisk kjønn, fordi vi bare kan ha tilgang til biologisk kjønn gjennom et språk og gjennom diskurser som allerede inneholder våre forestillinger om sosialt kjønn. Dette poenget får det til å se ut som om biologisk kjønn er like kulturelt konstruert som sosialt kjønn. Dersom dette stemmer, kan vi ikke lenger forstå sosialt kjønn som den betydningen kulturen gir biologisk kjønn. Resultatet av dette er også at vi ikke kan se sosialt kjønn som en virkning av biologisk kjønn. Butler foreslår å snu kausaliteten og vise at biologisk kjønn faktisk er en virkning av sosialt kjønn.

⁹ Toril Moi er inspirert av den sene Wittgensteins språkfilosofi. Hun legger vekt på hvordan ord skifter mening avhengig av konteksten det brukes i. Det vil si at når en feminist bruker ordet «kvinne» vil det ha en annen mening enn når, for eksempel, en sexist bruker det samme ordet for å fremme sexistiske syn. Moi mener også at vi ikke kan tilskrive begreper essensielle betydninger, men at deres betydning først blir klar utfra den bestemte konteksten de blir brukt i. Det vil si at det er en viktig forbindelse mellom ords meningsinnhold og vår dagligdagse bruk av språk.

¹⁰ Butler mener at feministere bør utvikle en lokal subversiv strategi. Fordi en ikke kan vite på forhånd hva som vil fungere subversivt, må en hele tiden vurdere hva som, i en bestemt sammenheng, kan virke subversivt og hva som kan virke bevarende når en forsøker å destabilisere kjønnsnormer. Butler utvikler begrepet om en lokal subversiv strategi for å unngå visse feiltolkninger som har blitt rettet mot hennes subversive strategi. En typisk feiltolkning er å tro at vi fritt kan gå inn og ut av ulike kjønnsuttrykk. Butler stiller seg derimot kritisk til en slik idé om et autonomt subjekt.

LITTERATUR

Butler, J. 1992, «Response to Bordo's 'Feminist Scepticism and the "Maleness" of Philosophy'», *Hypatia*, 7, 3, 163–165.

—. 2006, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, New York.

Hoffart, A. R. 2012, *Feminismens problematiske kvinnebegrep*, masteroppgave, UiO, Oslo. Tilgjengelig fra: <<https://www.duo.uio.no/handle/10852/34334>>.